

WAGNERIANA CATALANA Nº 26 ANY 2007

TEMA 3: OBRES. 3.4: TANNHÄUSER

TÍTOL: **PERSONATGES SECUNDARIS EN L'OBRA DE RICHARD WAGNER**
VENUS DE TANNHÄUSER

AUTOR: *Xavier Nicolàs*

*Ens resulta sempre molt complicat escriure sobre “els dolents” en Wagner i, quan dic “els dolents” em refereixo a aquells personatges que estan situats al costat fosc, com **Alberich, Ortrud, Beckmesser, Klingsor**, etc... Però és cert així mateix que, una mica com passa amb els personatges “dolents” de Walt Disney, no són del tot malèfics o negatius o massa nefastos. Són diguem, dignes de llàstima, més que de venjança o de rancor.*

El personatge que tractaré a continuació és la dolenta de la pel·lícula en el drama wagnerià “*Tannhauser*”, encara que per a molts wagnerians de pacotilla, verbigràcia, aquells als que agraden els escenaris degradants i insultants tipus Kupfer o Friedrich, és més que probable que aquest personatge, , sigui fins i tot la seva poetessa, la seva musa...

En qualsevol cas, per a qualsevol wagnerià de pro, que se'n gloriï, **Venus** li ha de causar un cert rebuig. És el món sensual enfront de l'espiritual, és l'amor carnal enfront de l'amor pur, és l'amor enfront de l'Amor. Wagner, al seu llibre “*La poesia i la música el drama del futur*”, havia definit encertadament la idea d'Amor, sense deixar fissures o esquerdes: “L'amor porta implícit aquest èxit en un grau augmentat enormement, car ell no sols no és autodestructiu, sinó infinitament més positiu, a saber: el desenvolupament màxim de la força inherent a la nostra facultat individual junt amb l'afany més urgent de sacrificar-se a si mateix a favor d'un objecte estimat”.

Wagner en aquest breu paràgraf ha dit les dues paraules clau que diferencien els partidaris d'aquesta **Venus** en sa cova, de l'amor representat per **Elisabeth**: sacrifici i objecte estimat. És molt fàcil de perdre's en viarany d'amor carnals, això és el que és còmode, agradable, sensual, prohibit, abellidor, amagat,

apassionat. L'altre Amor, en canvi, és precisament sacrifici, rosat però espinós, de constància i paciència, de respecte i fidelitat, d'honradesa i sinceritat. **Venus** ho posa fàcil: tot s'hi val, i aquest objecte estimat no és necessari que sigui un de sol, viu la vida, busca la teva parella o les teves parelles en aquest *Venusberg*, balla aquesta dansa desenfrenada sense fixar-te en un de sol; el diable ens hi acompanya, diverteix-te. **Elisabeth**, en contraposició, busca i troba l'amor en l'objecte estimat, el seu objecte estimat, aquest Amor vertader, sense dreceres, recte i ben senyalat, sense llums de neó o color roig.

La primera parrafada de **Venus**, quan veu que **Tannhauser** està fastiguejat, ens indica molt el traç de la deessa: “¿Estàs ja cansat de la dolçor, de les meravelles que el meu amor t'ha donat?”. Al *Venusberg* no hi ha temps per a intel·lectualitats ni per a la poesia, allí tot és amor, capritx, goig. **Venus** es lamenta a **Tannhauser** que ja s'hagi cansat de ser un déu i li recorda la felicitat del seu regne en comparació amb els sofriments i iniquitats del món terrestre.

Però canvia de registre i el deixa marxar si això és el que desitja, maleint-lo i recordant-li que ja es recordarà d'ella, que a partir d'ara qualsevol enyorança o nostàlgia que tingui només serà per recordar el *Venusberg*. **Tannhauser** li replica que precisament perquè l'ama, l'abandona. Fixem-nos en aquesta contradicció que no ho és tant. Perquè el nostre heroi l'ama, en minúscula, d'una manera física, gojosa, sensual, faltant-hi precisament això que fa que la rebutgi: el sentiment de l'Amor etern, l'estar enamorat. Això és el que necessita **Tannhauser**.

Ja pots partir, insensat! Pots partir! Vés-te'n!

Traïdor, ja veus que no et retinc!

Fuig! Et deixo lliure... Vés-te'n!

Que allò que em demanes, sigui el teu destí!

Vés-te'n!

Fuig cap a la fredor dels humans,

de l'estúpida i confusa follia dels quals hem fugit els déus de la joia,

endinsant-nos profundament dins el si confortant de la terra!

El seu orgull es frena i encara que es reté, en el fons, l'atreu. I li suplica que no se'n vagi, que es quedi, la desesperació de la deessa de l'amor enfront de l'heroi que se li escapa de les mans, ens recorda Satanàs quan perd una ànima

immortal. Però els daus han estat tirats, com ella allí a la gruta, i **Tannhauser** torna a la realitat, desperta del somni fatu. I ho fa amb les paraules màgiques, amb l'abracadabra que el redimeix de les seves malifetes, invocant a **Maria**, l'Amor diví, l'Amor espiritual, la Mare de Déu. Ella, el seu nom, la seva sola menció, fa que desaparegui el mal, la caverna de l'amor mundà.

Tannhauser, com ell mateix diu, torna de països llunyans, on no va poder trobar descans, car no ens enganyem, **Venus** és sinònim de vida contínua, d'amor continu, de plaer continu; dormir sols per tornar a estimar, com els romans amb el menjar. La vida del porcell. Els plaers mundans, sexe, plaer, aquest és el referent que ens llega **Venus**, aquest és el món d'on ve **Tannhauser**, on no ha trobat descans, descans espiritual i moral, hi afegiríem nosaltres.

I **Tannhauser** fa un cant a la naturalesa, als ocells, a les flors, al retrobament amb els amics, al dia i al sol, a tornar a la seva pàtria. Prové de la caverna de **Venus**, on mai no surt el sol, on sempre és fosc, com a les modernes discoteques, submon de vici i de plaer terrenal, on la llum natural és una ofensa. Per tot això el canvi radical i total, fa explotar en **Tannhauser** un cant a la vida, enfront al món de **Venus**, un cant a la mort eterna.

Però heus aquí que aquesta eufòria del primer acte queda obnubilada i en crescendo quan s'esdevé el concurs del cant. Com li va prometre **Tannhauser** a **Venus** al *Venusberg* en el primer acte, quan cantés una cançó, quan de nou toqués l'arpa, ho faria en honor d'ella, de **Venus**, la deessa de l'amor. I com un filtre màgic que l'estaborneix i el transfigura, **Tannhauser** va a poc a poc posant-se en la pell del seu altre jo en el passat venussístic. I el seu cant és imparable. La força, l'atracció de **Venus** és temptadora. Ell està somrient des d'allà dalt. Menysprea, en el seu nom, els que defensen i canten l'Amor espiritual o romàntic. El seu és el vertader amor, el del pur plaer. L'escàndol ja està servit. "Només en el plaer reconeix l'amor". Són paraules dites per **Tanhäuser** però xiuxiuejades per **Venus** des de sota.

"Per a tu, deessa de l'amor, el meu cant sonarà!

Cantaré en veu ben alta el teu elogi!

El teu dolç encís és font de tota bellesa,

I els més dolços prodigis vénen de tu.

*Només el que, amb ardor, t'ha tingut als seus braços,
Sap allò que és l'amor, ell sol ho sap...
Malaurat el que mai no ha gaudit de l'amor d'ella,
Entreu-hi, entreu-hi a la muntanya de **Venus!**"*

Arribem així al nus gordià de la trama d'aquest bell drama wagnerià. La tornada a casa de l'heroi amb la cua entre cames. La tornada a la llar, al *Venusberg*, d'on no hauria d'haver sortit. Ningú no li ha fet cas. Quina raó tenia **Venus** que només trobaria problemes, iniquitats i desventures a la terra! Tot ha estat un desastre, només l'amor carnal pot ara atreure la seva atenció. Res més. Del *Venusberg* a Roma i d'aquí al *Venusberg*.

*"A tu, **Venus**, senyora, ara retorno,
a la nit dolça del teu encantament;
cap a la teva cort descendeixo de nou,
allí on el teu encís em somriu eternament!"*

Venus se sent afalagada, torna l'ovella descarriada. De nou des de la seva poltrona en la seva cova, perquè sempre apareix estirada, contempla com ha triomfat la seva teoria de l'amor mundà. **Tannhauser** ja no té voluntat, ni ideal, ni res, només vol descansar de tant d'espiritualisme i tornar al que és simple, al més planer, al que és senzill, al plaer en suma.

Venus se sent segura, ara és la deessa triomfadora de nou. Fins i tot es permet el luxe de ser irònica, cínica, sardònica. Però perdona el seu heroi, l'acull als seus braços, sabedora que, passada la prova de la territorialitat espiritual, ja el tindrà sempre per ella, aquesta vegada no el deixarà escapar de nou. Després de l'experiència de Roma, **Tannhauser** sap que no té escapatòria, que no té perdó, ni esperança, ni salvació, i, per tant, elegeix l'únic camí possible: la perdició per l'amor al *Venusberg*.

Com en un cant vèdic, o en un mantra budista, com en un rosari cristià, o com les sirenes d'Ulisses, només se sent la veu sensual de **Venus** que repeteix sense parar "Vine, oh **Heinrich**, vine...!" Són les mateixes estratègies que les **Noies-Flor** de *Parsifal*, atractives, que donen goig i relaxació, que conviden a no pensar més, només a refugiar-se en el no res. I en això **Venus** és una experta. Però així com al primer acte la paraula salvadora fou **Maria**, ara és el nom d'**Elisabeth** allò que el treu del seu enquistament, del seu embadaliment,

de la seva perdició. I l'encanteri màgic es trenca, i **Tannhauser** s'allunya definitivament del mal, de **Venus**, del camí equivocat.

És simptomàtic revisar que, semblantment al que succeeix amb la *Tetralogia*, a la que Wagner hauria volgut anomenar "**Wotan**" en lloc de "*l'Anell del Nibelung*", amb el *Tannhauser* succeeix quelcom, si bé no és similar, sí que és curiós. Si repassem l'origen d'aquest drama musical, ens trobarem que a la seva primera gestació, allà cap a l'any 1842, en el primer manuscrit, el nom de l'obra fos "*Der Venusberg*" i no "*Tannhauser*", que no arribaria fins un any després, el 1843. Tampoc no deixa de cridar l'atenció que quan es publicà el llibre a Dresde el 1845, hi hagués un prefaci sobre la deessa Holda. Amb la polèmica versió de París, la tercera, pels anys 60, ve tota la història del ballet del *Venusberg*, on Wagner no té més remei que introduir-lo, molt a contracor.

Abans d'acabar voldria fer una comparativa, que sempre m'agrada de fer, entre el personatge wagnerià i l'origen del personatge. En aquest cas, és bastant fàcil, car la **Venus** que ens retrata com a deessa de l'amor al *Venusberg* no és altra que la deessa clàssica de la mitologia romana **Venus**, a la qual després s'identificà amb Afrodita.

Als seus inicis mitològics, aquesta senyora, perdó, aquesta deessa, tenia relació amb els jardins i els camps, però després va passar a ser l'arquetip de l'amor i de la bellesa, ja traspassada a la mitologia grega. Se li adjudiquen com als altres déus pagans, d'altres virtuts com la bona sort, la fortuna, la victòria, com a senyera de la castedat, com a efígie de la maternitat de l'heroi, etc. Va tenir un marit, Vulcà, de casta, i nombrosos amants com Mart, Adonis i d'altres. Va ser mare de Cupido/Eros. El seu historial com veiem no està gens malament...

Així doncs, com veiem, tot això molt resumit i succint, és la síntesi d'aquesta **Venus** wagneriana que representa tot el contrari de l'Amor que infon Wagner a les seves obres, o sigui, l'Amor pur. I d'aquí que, a pesar de tot, no puguem tenir simpaties per ella, per ser una pobre infeliç que és derrotada per partida doble en una sola jugada en tres actes, una per **Maria**, l'altra per **Elisabeth**.

Xavier Nicolàs

Traduït per **Joan Enric Torrent**